

## כישלון המשא ומתן לשלום בקפריסין: מי בכלל צריך הסדר?

ד"ר דליה שיינדלין\*

המאמר פורסם ב-Ynet ב-17 ביולי 2017

קפריסין יפה כרגיל. הים הוא אותו הים, כחול-שקוף ומנצנץ, והקפריסאים הם אותם הקפריסאים: רגועים, מסבירי פנים למופת ואוהבים לילות מאוחרים של אלכוהול, גיטרות, ושירים מסורתיים: שירים תורכיים בבית הקפה בצפון עיר הבירה המחולקת ניקוסיה, ובטברנה במרחק שלוש דקות הליכה משם, אחרי מעבר גבול מאולתר שבו בקושי פותחים את הדרכון, שירים מסורתיים ביוונית. לא נראה שמישהו מתרגש מהכישלון הדרמטי של משא ומתן ליישוב סכסוך בן יותר מארבעים שנה. לא ברור כמה בכלל שמו לב. ולמה להם פוליטיקה עכשיו? רבים משוכנעים שהבעיה לא תיפתר לעולם, ושזה לא הדבר הכי נורא.

מבחינת מלחמה ואלימות, המצב די יציב מאז שנת 1974. אז, היה ניסיון הפיכה (כושל) ביוזמת לאומנים יוונים נגד ממשלה קפריסאית-יוונית בשאיפה לספח את האי ליוון בכוח. תורכיה פלשה לאי על מנת לסכל את הסיפוח ולהגן על התורכים-קפריסאים שחיים שם. אבל תורכיה התלהבה וכבשה שלישי משטח האי, והשאירה את הצבא שם עד היום. מאז, האי מחולק בין "הדרום" היווני, כשני שלישי מהשטח, ו"הצפון" שם גרים בעיקר תורכים-קפריסאים, בנוסף למספר גובר של תורכים מתורכיה, או לפי הדיבור המקומי "מתנחלים". ואפשר אולי להגיד שההפרדה בין העמים הגיונית יותר מאשר איחוד ביניהם.

בכל זאת, המנהיגים וצוותי משא ומתן הביעו לאורך כל השנים את רצונם באיחוד האי. אך ב-7 ביולי, ב-2:30 לפנות בוקר, לאחר שנתיים של עבודת פרך של מתווכים מסורים מהאונ"ם, התייצב המזכ"ל אנטוניו גוטרש עצמו, ובישר על "סגירת" הפסגה בלי הסכם. אפילו לא מתווה להסכם עתידי. בכך מצטרף סבב השיחות האחרון לשורה ארוכה של סבבים כושלים, שהראשון התחיל כבר ב-1968. סבב ההאשמות על כישלון השיחות כבר התחיל, לפי הטקס המוכר.

נגד המנהיג היווני-הקפריסאי ניקוס אנסטטיאדס אומרים שנצמד לעמדה קשוחה של "אפס כוחות" של הצבא התורכי באי, בטיעון שזו מדינה ריבונית. אבל נושא הביטחון בוער לתורכים: הם זוכרים את ניסיון הסיפוח ליוון ב-1974, ואירועים קודמים גם כן. עבור התורכים בקפריסין, הסכסוך התחיל ב-1963 כאשר היוונים-קפריסאים זרקו את התורכים-קפריסאים מהממשלה הייצוגית שהוקמה שלוש שנים לפני כן במועד עצמאות קפריסין מהבריטים. היתה אלימות קצרה, דחקו את התורכים למובלעות והם חיו ככה במצור 11 שנים.

מהצד השני, לעומת זאת, אומרים שהמנהיג התורכי-קפריסאי מוסטפה אקינג'י נתן לתורכיה להוביל קו נוקשה בנושא הביטחון. אבל רשימת החשודים עוד ארוכה: ה"כוחות הערבים" (Guarantor powers) יוון ותורכיה השתתפו אף הם במשא ומתן, יחד עם בריטניה, ואולי הם אלה שסיכלו הגעה להסדר. מרחף באוויר חשש כי אפילו לרוסיה היה אינטרס לחבל במאמצים. אולי שני מנהיגים קפריסאים נחמדים, שמוכרים כתומכי-שלום, הם פשוט שחקנים קטנים במשחק כוחות גדול מהם.

ואולי כל צד פשוט לא השלים עם פשרות בתחומי הליבה שדרושות על מנת לחיות יחד. התורכים הציעו לצמצם את כוחותיהם בצפון האי מ-40,000-30,000 חיילים היום (משוער) לכ-650 חיילים עם נשק קל בלבד – מספר "סמלי". אבל האקדמאי התורכי הקפריסאי אחמט סוזן מזכיר שמהסקרים של הארגון שלו עולה כי "היוונים הקפריסאים לא יקבלו אף הסדר שכולל כוחות צבאיים תורכים באי". זה מאיים עליהם בפלישה חוזרת כמו ב-1974. סעיף אחר שהיה שנוי במחלוקת במהלך המשא ומתן, התייחס לרוטציה בתפקיד הנשיא בין

\* ד"ר דליה שיינדלין היא עמיתת-מדיניות במיתוים – המכון הישראלי למדיניות-חוץ אזורית, שם היא עוסקת בחקר השוואתי של כסוכים ותהליכי שלום.

שתי הקהילות, על מנת לעגן את הייצוג התורכי. לפי העמדה היוונית-קפריסאית (הניצית), התורכים הם מיעוט (ובכלל הגיעו לאי רק במאה ה-16). למה בעצם מגיע להם ייצוג יתר – תקראו לזה זכויות קולקטיביות – בממשלה?

ובלי התקדמות בנושאי ליבה כה עמוקים, אולי פשוט "מעדיפים את הסטטוס קוו" אומר הוברט פאוסטמן, פרופסור גרמני שהשתקע באי ומלמד באוניברסיטה של ניקוסיה בדרום. החיים רגועים, בדרום מתאוששים מהמשבר הכלכלי של 2013, בצפון נראה שהכלכלה תוססת (הרבה בזכות תורכיה, ובתי ההימורים) והכי חשוב – אין אלימות כתוצאה מהסכסוך. "יש להם רתיעה עמוקה מאלמות" אומר פאוסטמן. הם עוד חיים שם בחרדה מזיכרונות 1974 ו-1963. כך שהסלמה לא נראית באופק הקרוב. אז למה בעצם לקלקל? אבל עתיד בלי הסדר נוצץ כמו הזיה במדבר שמתמוססת ככל שהיא מתקרבת.

שיחות עם אקדמאים ועיתונאים בקפריסאים, וכן הכרזות של קומץ קטנטן של פעילי שלום שמפגינים במחסום בניקוסיה מקלקלים את האשליה הזוהרת של סטטוס קוו. הם אומרים שאם המשא ומתן אכן מת מוות אמיתי ולא רק קליני, הרי שהעתיד מתחיל לתפוס צורה. בקצה אחת נמצאת תכנית חלוקה פוטנציאלית שתוביל למדינה מוכרת עצמאית בצפון. הקהילה הבינלאומית לא אוהבת לפרק מדינות והיוונים יתנגדו לכך בתוקף. אבל, יש סיכוי שזה עדיף על התרחיש שבקצה השני של הסקאלה: סיפוח תורכי של הצפון, בסגנון רוסיה בקרים. פעם זה נראה כאפשרות מופרכת. היום יש יותר ויותר התייחסות בתורכיה אל צפון קפריסין כאל חלק מהמחוז התורכי הים-תיכוני מרסין, ולא כאל מדינה נפרדת.

בין הקצוות, קיים גם תרחיש העמקת המגמות של היום. התקשורת מדווחת שמספר המהגרים מתורכיה לצפון קפריסין מצוי בקו עלייה. יש דיווחים על חלוקת אזרחות קפריסאית מואצת למהגרים. מדברים על שינויים דמוגרפיים שאינם רצויים על ידי אף לא אחת מהאוכלוסיות, כפי שמוכר לנו מהסכסוך הישראלי-פלסטיני. מקומיים מדווחים שחברות תורכיות משתלטות אט-אט על החיים המסחריים בצפון. נבנו בצפון גם מסגדים ענקיים שבולטים בבדידותם בנוף השטוח.

"אני שונא את ארדואן", מגחך נהג תורכי-קפריסאי בן 25 בזעם מפתיע כשעברנו בנסיעה את אחד המסגדים. אם כך הוא מרגיש, אני תוהה על הקפריסאי-היווני הטיפוסי שעמד להצביע נגד הסדר במשאל עם בגלל נוכחותם של 650 חיילים תורכים, ומעדיף את הסטטוס קוו (כביכול) בו נמצאים כ-40,000 חיילים תורכים היום. איך הוא ירגיש כשיבין שתורכיה של ארדואן אורבת לו מעבר לקו הירוק המאולתר שחוצה את עיר הבירה שלו? פרופ' פאוסטמן מזכיר את הצפרדע במים שמתחממים לאט ושאינה מרגישה בסכנה עד שהמים רותחים. שאלתי אנשים בדרום ובצפון על הדימוי, והם לא התנגדו. מסתבר שגם עם הפגמים, עדיף בכל זאת להגיע להסכם.